

n_r – сумарна кількість банків, які розміщують та залучають по ставці r .

Розрахунок за запропонованою формулою дозволяє зважувати ставку не тільки за обсягом, але і за кількістю банків, що входять до списку UKRONIA, з метою визначення економічного змісту цієї ставки для конкретного типового позичальника. Крім того, даний розрахунок дозволяє знизити питому вагу великої угоди, укладеної за неринковою ставкою, яка пройшла початкові фільтри та відсікання.

Таким чином, багатоетапна методика вибору угод для розрахунку ставки UKRONIA дозволяє мінімізувати ризики маніпулювання, а застосовувана формула – врахувати в розрахунку неоднорідну мікроструктуру ринку, що змінюється під дією кредитних ризиків на ринку та впливає на ціноутворення на ринку міжбанківських кредитів.

З огляду на той факт, що як на українському ринку міжбанківських кредитів, так і на міжнародному значну частку становлять короткострокові угоди (від 90 до 98%), а отже, процентні ставки по короткостроковим операціям (зокрема, по одноденним кредитам) відіграють важливу роль при прийнятті рішень у сфері грошово-кредитної політики. Ставки по одноденним кредитам є орієнтиром не тільки для національного регулятора, але і для всіх учасників ринку.

У зв'язку з цим подальше вдосконалення існуючої системи зведених індикаторів міжбанківського ринку має бути продовжене виходячи з таких принципів: об'єктивне відображення складних ринкових реальностей, порівнянність індикаторів національного ринку із загальноприйнятими міжнародними нормами, практична цінність індикаторів для аналізу й регулювання ринку.

РЕЗЮМЕ

У статті розглянуто основні функції міжбанківського кредитного ринку, проведено аналіз базових сучасних цінних міжбанківських індикаторів. Пропонована авторська методика розрахунку національної індикативної ставки міжбанківського ринку кредитування.

Ключові слова: міжбанківський кредитний ринок, індикатори, ставка, методика

РЕЗЮМЕ

В статье рассмотрены основные функции межбанковского кредитного рынка, проведен анализ базовых современных ценовых межбанковских индикаторов. Предложена авторская методика расчета национальной индикативной ставки межбанковского рынка кредитования.

Ключевые слова: межбанковский кредитный рынок, индикаторы, ставка, методика.

SUMMARY

The basic functions of interbank credit market are considered in the article, the analysis of base modern price interbank indicators is conducted. Authorial methodology of calculation of national indicative rate of interbank market of crediting is offered.

Keywords: interbank credit market, indicators, rate, methodology.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Чекмарева Е.Н. Формирование ценовых индикаторов межбанковского кредитного рынка: методология и практика// Деньги и кредит. – 2007. - №1. – С. 31 – 38.
2. IMF. Integrating Stability Assessments Under the Financial Sector Assessment Program into Article IV Surveillance: Background Material. 2010.
3. Кокшаров О. Константа на 150 трильйонів. [Текст] – Режим доступу: <http://ua.podii.com.ua/business/2008/07/02/110000.html>
4. Пискулов Д. Особенности национальных индексов // CBONDS REVIEW. – 2012. - №10. – С. 50-53.

УДК 338.46:339.9

РИЗИКИ ВИКОРИСТАННЯ ЛІЗИНГОВИХ ОПЕРАЦІЙ У МІЖНАРОДНИХ ТІНЬОВИХ ФІНАНСОВИХ СХЕМАХ

Тишук Т.А., Національний інститут стратегічних досліджень, м. Київ

Павлова А.М., Національний інститут стратегічних досліджень, м. Київ

Недосконалі механізми оподаткування міжнародних лізингових операцій, закріплені у Податковому кодексі України, та слабкі важелі регулювання фінансових послуг, створюють умови для їхнього використання у податковій оптимізації, при відмиванні коштів, отриманих злочинним шляхом, та в інших схемах тінізації господарської діяльності. Внаслідок використання лізингових операцій в тіньових схемах відбувається не лише недоотримання податкових платежів, а й спотворення суті лізингових операцій та недоотримання інвестиційних вигід від використання лізингового механізму оновлення основних засобів. В результаті потенціал лізингу, як інструменту залучення коштів для інвестиційної діяльності підприємств реалізується неповною мірою. В свою чергу, недоотримання податкових платежів призводить до неможливості виконання державою фінансування соціальних зобов'язань та підтримки впровадження економічних та соціальних реформ, які є запорукою економічного та соціального зростання. Проблема пошуку джерел наповнення державного бюджету стикається із неможливістю подальшого підвищення податкового навантаження на підприємства та населення, оскільки це загрожує поглибленням кризових явищ вітчизняної економіки, краху підприємств, соціальною напруженістю. Тому в цих умовах особливо актуальними є дослідження тіньової економіки, інструментів, якими вона послуговується і розробка методів легалізації тіньових фінансових капіталів, а також розробка заходів із детінізації економіки.

Всесвітній економічний форум в 2011 році у Давосі (ВЕФ) визнав, що крім двох наскрізних глобальних ризиків, якими є проблема економічної нерівності та неспроможність глобального управління з'являються ще три ключових блоки ризиків, а саме, макроекономічних дисбалансів, тіньової економіки та обмеженості ресурсів. Ризики тіньової економіки пов'язані з незаконною торгівлею, організованою злочинністю та корупцією. Причому до передумов поширення незаконної економічної діяльності експертами ВЕФ віднесено об'єднаний зв'язками світ, неспроможність глобального управління та економічну нерівність. Саме тому протидія тінізації економічної діяльності є пріоритетом розвитку національних економік, а також ключовим елементом забезпечення національної безпеки.

Лізинг, як фінансовий механізм, завжди відіграв важливу роль в економічному розвитку країн з перехідною економікою, сприяючи зростанню виробництва, зміцненню малого та середнього бізнесу, розширенню послуг фінансового ринку. Він особливо актуальний для економік, що гостро потребують оновлення основних засобів, але не мають для цього достатніх середньо- та довгострокових фінансових ресурсів. Наведені вище чинники зумовлюють актуальність даного наукового дослідження. Між тим форми і види тіньової економіки, наслідки її дії та схеми реалізації постійно змінюються, пристосовуючись до нових умов діючого законодавства. А тому актуальним залишається вивчення питання технології здійснення відповідних тіньових операцій, виявлення нагальних прогалин і недоліків у діючій системі управління, що дозволяють і спонукають до вчинення протиправних дій. Адже тільки на цій основі можна створити комплексний організаційно-економічний механізм запобігання використанню лізингових операцій в тіньових схемах. На розв'язання цієї проблеми і спрямовано проведене дослідження.

Протягом останніх років спостерігається підвищення наукового інтересу щодо вивчення питань, що стосуються розвитку лізингу, його поняття та видів, взаємовідносин між учасниками лізингової діяльності. В першу чергу слід відзначити праці таких вчених, юристів та

економістів, як: Андрєєва П.А., Баутіна В.М., Внуквої Н.М., Газмана В.Д., Гехта Л.І., Голікова Р.П., Горемікіна В.А., Кабатової Є.В., Луб'яницького О.Г., Міщенко В.І., Ольховикова О.В., Слав'янської Н.Г., Францевої Є.В., Юсупова А.Г.

Серед досліджень вітчизняних та зарубіжних авторів та публікацій у періодичних виданнях, які аналізують окремі питання, що охоплюють проблеми державного регулювання лізингової діяльності, її організаційні та фінансово-правові, зокрема податкові аспекти, можна виділити публікації вчених-юристів, управлінців, економістів, а також представників владних структур та практикуючих експертів: Авер'янова В.Б., Андрийко О.Ф., Андрушка П.П., Бондаренко М.П., Бережного В.В., Голосніченка І.П., Євтушевського В.А., Єфімова О., Івасенко А.Г., Калюжного Р.А., Карпа М.В., Кибенко О.Р., Комарова В., Кубка Є.Б., Ляшенка В.І., Матузова М.І., Махмуртова Р.А., Міцкевича А.В., Мироненко Н.М., Мосійчука В., Нижник Н.Р., Сазонця І.І., Санихметової Н.О., Сироти А.І., Січкаря І., Сосюрка Ю.В., Столярова В.Ф., Строкача Л.М., Усенка Я.Б., Шабаліна Є.М.

В той же час слід констатувати, що проблеми використання лізингу в Україні у схемах тінізації господарської діяльності, мінімізації оподаткування та відмивання коштів, отриманих злочинним шляхом, незважаючи на їх актуальність, досліджені лише фрагментарно. Мета цієї статті полягає у аналізі інструментів використання лізингових операцій у тінювих схемах, масштабів такого явища в Україні, розробці механізмів протидії цьому явищу на основі аналізу провідного світового досвіду та особливостей вітчизняних економічних відносин.

Лізинг, як інструмент фінансування придбання основних засобів, що має за мету забезпечення оновлення матеріально-технічної бази виробництва, внаслідок дії певних факторів може стати інструментом відмивання коштів, отриманих незаконним шляхом, забезпечуючи досягнення цілей категорії осіб, які цим інструментом користуються. Слід розуміти, що такі особливості природи лізингу, як розподіл володіння і власності, багатосторонній характер угоди, особливості оподаткування, створюють умови використання його у тінювих схемах. Зокрема така особливість лізингу, як відокремлення володіння від власності є одним із факторів, які сприяють виникненню ризиків тінізації лізингових операцій. Історії відомі випадки використання цієї особливості лізингу в протизаконних цілях. Так, одним з перших законів про лізинг став Закон Уельсу 1284., де нерідко лізинг використовувався для цілей не зовсім чесних і благородних, наприклад для приховування істинного стану речей - хто власник, хто не власник, для введення в оману кредиторів. У 1571 р. було видано закон про заборону таких угод, дозволялося використовувати тільки дійсний лізинг. Історія використання лізингу повторюється і в XXI столітті.

Оскільки лізингова діяльність має законодавчо - визначений напрям діяльності, постає питання про визначення ознак, які дозволяють стверджувати, що ризики тінізації існують, а також місце тінізації лізингових операцій в загальній структурі економіки. Дана тематика на жаль не користується популярністю у сучасних науковців, питання ризиків тінізації лізингових операцій висвітлені у наукових працях переважно згадкою, що такі ризики існують, а також визначенням фіктивного лізингу. Так, Топішко Т.І. в своїй праці, присвяченій класифікації видів лізингових операцій, зазначає, що «Недобросовісні платники податків, маскуючи договори купівлі-продажу під лізинг, намагаються уникнути оподаткування. Тому за цільовим призначенням можна виділити дійсний і фіктивний лізинг» [1]. Іларіонов Ю.В. визначив фіктивний лізинг, як операції з укладанням між "лізингодавцем" та "лізингоодержувачем" угоди, подібної до лізингової угоди без фактичного її виконання з метою отримання встановлених для лізингової діяльності пільг [2], Варналій З.С. у монографії «Тінюва економіка: сутність, особливості та шляхи легалізації» визначає лізинг, як одну із форм тінювих операцій, які здійснюються національними компаніями за взаємодії з офшорними юрисдикціями: «Методи і технології офшорного бізнесу стають дедалі різноманітнішими. Нині в офшорних схемах задіяні не лише підприємства корпоративного типу, а й інші організаційно-правові форми бізнесу. Офшорна компанія може широко використовуватися під час експорто-імпортних операцій, інвестиційної діяльності, страхування і перестраховування, для володіння і управління майном, здійснення транспортних операцій, лізингу, роботи на фондових ринках, біржових майданчиках тощо. Офшорний бізнес посідає передові позиції світової економіки. Офшорні схеми будуються на зовнішньоторговельних контрактах, лізингових, трастових, комісійних та інших договірно-правових формах здійснення складних комерційних проєктів» [3].

Проблема використання лізингових операцій в Україні у тінювих схемах не є унікальною. На міжнародному рівні схеми використання лізингових операцій в тінювих схемах через фіктивне формування доходів, отриманих від здачі в лізинг промислового, комерційного та наукового обладнання, постійно досліджуються організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). У звіті ОЕСР [4] зазначається, що практика застосування лізингових операцій свідчить про виникнення в певних країнах проблем функціонування лізингу та його невідповідність національному законодавству, спрямованому на протидію ухиленню від оподаткування. Також експерти ОЕСР звертають увагу на те, що лізинг часто використовується в операціях з суб'єктами господарювання, які розташовані у «податкових гаванях». У разі, коли операції відбуваються між асоційованими підприємствами, це може призводити до впливу капіталу через використання інструментів трансфертного ціноутворення.

У спільній праці ФАТФ та ОЕСР «Відмивання грошей та фінансування тероризму через сектор нерухомості» [5] зазначається, що готівкові кошти, які використовуються у транзакціях, пов'язаних з орендою або фінансовим лізингом, можуть використовуватися для відмивання злочинних доходів. Такі транзакції можуть використовуватися особами, які відмивають гроші, або терористами, які можуть при цьому не остерігатися, що готівкові гроші будуть конфісковані або заарештовані у разі виявлення їхньої злочинної діяльності органами державної влади. Крім цього, готівкові грошові кошти можуть безпосередньо використовуватися злочинцями для розрахунків за договорами на початку експлуатації орендованого або взятого в лізинг майна, оскільки вони можуть отримати відшкодування від лізингової компанії, наприклад, у формі чеку, таким чином, надаючи транзакції вигляд законної операції. Даний аналіз підтверджує, що переважна частина готівкових коштів, що обертаються на ринку, залишається в руках законно діючих юридичних осіб, які не залежать від банків або кредитно-фінансових установ. Таким чином, створюються різні канали пересування грошових коштів, що ускладнює проведення аналізу та розслідування через розрізненість інформації.

Водночас аналіз показників, як вказують на дестабілізацію економіки України показує зростання тих факторів, які є дестабілізуючими для всієї вітчизняної економіки, а саме:

- несприятливі умови ведення бізнесу. За даними міжнародного центру економічних досліджень «Doing Business» [7], по сплаті податків Україна (на момент дослідження жовтень 2012) знаходилась на 165 місці із 183 країн.
- низька ефективність держави у забезпеченні інституційних основ розвитку конкурентоспроможної економіки. Аналітична група Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ) опублікувала 5 вересня 2012 року рейтинг про глобальну конкурентоспроможність 2012-2013, згідно з яким Україна посіла 73 місце [8]. При цьому за оцінкою ефективності державних та суспільних установ посідає 132 місце, що на один пункт нижче, ніж попереднього року.
- високий рівень корупційності. У щорічному світовому "індексі сприйняття корупції", опублікованому некомерційною організацією Transparency International, Україна посіла 144 місце з 176 [9]. Загальна оцінка України – 26. У рейтингу 2011 року вона посідала 152 позицію зі 183, проте це не свідчить про покращення результату, оскільки минулорічна оцінка України була вищою - 27.

У рейтингах GlobalLeasingReport [6], які формуються на основі показників «проникнення лізингу» у економіку країн, протягом останніх 3 років показники України дещо покращилися, проте продовжують залишатися низькими. Основою для побудови такого рейтингу є показники частки лізингу в інвестиціях в основні засоби, що засвідчує наскільки лізинг є результативнішим у порівнянні з іншими джерелами фінансування капітальних інвестицій та співвідношення річного обсягу ринку лізингу та валового внутрішнього продукту, що відображає внесок лізингової діяльності у формування ВВП.

Повільні процеси нагромадження основного капіталу в Україні у період кризи позначилися на показниках лізингової діяльності: частка лізингу знизилася з 0,7% ВВП (у 2009 році), до 0,54% ВВП (у 2010 році), а у 2011 році досягла 0,20% ВВП, в 2012 склала 0,65%

ВВП. З огляду на те, що обсяг укладених договорів лізингу в 2012 році зріс, у звіті Global Leasing Report 2013 Україна вперше піднялася до 42 позиції в рейтингу проникнення лізингу із показником 1%. Слід зазначити, що у країнах-лідерах за показниками «проникнення лізингу», до яких належать Естонія та Кіпр, обсяг лізингової діяльності складає 5,13 та 4,33 % ВВП відповідно. Слід додати, що гальмування розвитку лізингового бізнесу в Україні відбувається в умовах критичної потреби в оновленні матеріально-технічної бази, адже потреба в оновленні зношеного обладнання торкається всіх галузей виробництва товарів та послуг.

Разом з тим, на нашу думку, зазначені показники «проникнення лізингу» в Україні є дещо завищеними. Поряд із лізинговими операціями, які використовуються як механізм залучення інвестиційних коштів, окремі операції фактично є ланкою у схемах мінімізації податкових зобов'язань. Оскільки у GlobalLeasingReport показники «проникнення лізингу» оцінюються, виходячи із обсягів лізингових операцій за договорами фінансового лізингу, вони одночасно враховують операції, які спрямовані на залучення інвестиційних коштів та на оптимізацію або ухилення від оподаткування.

З метою кількісної оцінки масштабів використання лізингових операцій у тінювих схемах нами було співставлено показники вартості укладених договорів фінансового лізингу, які оцінює Асоціація лізингодавців України, та капітальних інвестицій за рахунок фінансового лізингу, які розраховує Держстат за формою «2-інвестиції». Згідно з роз'ясненнями до згаданої форми [10], показник капітальних інвестицій за рахунок фінансового лізингу відображає капітальні інвестиції, що використовуються на умовах договору фінансового лізингу за повною ринковою вартістю активу, що зазначена в договорі, без частини внесків, що відповідають платежам за відсотками. Вартість укладених договорів фінансового лізингу включає вартість майна, переданого в лізинг, та відсотки за лізинговими угодами. Тому з метою забезпечення співставності зазначених показників, вартість укладених договорів фінансового лізингу потрібно скоригувати на суму відсотків за лізинговими угодами, яка за оцінками Асоціації лізингодавців України в середньому складає 40 % від вартості лізингової угоди.

В результаті співставлення зазначених показників (таблиця 1) можна зробити висновки, що у період з 2010 по 2012 роки близько 57 % укладених договорів фінансового лізингу пов'язано з обслуговуванням тінювих схем. Крім цього, динаміка розриву вартості договорів фінансового лізингу та фактично освоєних капітальних інвестицій за рахунок фінансового лізингу свідчить про зростання масштабів тінізації у 2011 та 2012 роках, що дає підстави зробити висновки про неефективність підходу Податкового кодексу до оподаткування лізингових операцій.

Таблиця 1. Співвідношення капітальних інвестицій за рахунок лізингу до вартості укладених угод фінансового лізингу (млрд грн).

Період	2010 рік	2011 рік	Січень-вересень 2012 року
1.Освоєно капітальних інвестицій за рахунок фінансового лізингу	1,7	3,0	2,2
2.Вартість укладених договорів фінансового лізингу	5,0	11,3	12,9
3.Вартість укладених договорів лізингу за мінусом відсотків за лізинговими угодами (рядок 2-40% від рядка 2)	3,0	6,8	7,8
4.Обсяг лізингових операцій, які використовуються у тінювих схемах(рядок 3- рядок 1)	1,3	3,8	5,6
Частка освоєних капітальних інвестицій за рахунок фінансового лізингу у загальному обсязі вартості укладених лізингових угод (за мінусом відсотків за лізинговими угодами) (рядок 1*100/рядок 3)	56%	44%	28%

Джерело дані Держстату та Асоціації лізингодавців України

Лізингові операції використовуються у схемах оптимізації оподаткування переважно при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності. В цьому випадку, лізинговий механізм використовується для штучного заниження зобов'язань за податком на прибуток національних компаній, які беруть у лізинг основні засоби у пов'язаної компанії-нерезидента України. У значній частині випадків така компанія-контрагент розташовується на території країни з пільговими умовами оподаткування, зокрема у офшорній зоні або «податковій гавані». З використанням таких схем доходи українських компаній виводяться за межі України та при цьому не оподатковуються податком на прибуток.

Така компанія-нерезидент купує обладнання і передає його українській компанії на умовах договору фінансового лізингу. Після передачі обладнання в лізинг українська компанія виплачує регулярні лізингові платежі компанії, яка знаходиться в низько-податковій юрисдикції. Завдяки використанню такої схеми штучно зменшуються суми прибутку української компанії, які підлягають оподаткуванню. Крім того, у такий спосіб вітчизняні суб'єкти господарювання штучно створюють легальний канал для перерахування грошових коштів у низько-податковій юрисдикції. Схеми використання міжнародного лізингу широко використовуються для переведення фінансових активів за кордон на законних підставах, які в залежності від мети подальшого використання можуть як розміщуватись в іноземних банках, так і повертатись в Україну у вигляді запозичень, прямих або портфельних інвестицій.

Для подібного роду операцій придатні також і операції з оперативного лізингу, який став доступнішим з прийняттям Податкового Кодексу. Слід звернути увагу, що, на відміну від фінансового лізингу, розвиток оперативного лізингу потребує низки додаткових передумов. У першу чергу - це розвинутий вторинний ринок на конкретний вид майна для можливості коректної оцінки ризиків лізинговою компанією і залишкової вартості отриманого назад з лізингу активу. По-друге, витрати на поточний ремонт лягають на плечі лізингової компанії, що потребує складніших бізнес-процесів всередині лізингової компанії і вимагає наявності комплексної інформаційної системи, чіткої взаємодії всіх служб, та додаткових фінансових ресурсів. Таким чином, у невеликих нестійких лізингових структурах оперативний лізинг, як свідчить практика, розвиватися не може. Економіст Судір Амебал (Sudhir Amemba) та юрист Стівен Гільярд (Steven Gelyeart) [11] - основоположники теорії еволюції лізингу, розрізняють шість етапів розвитку лізингу, наголошуючи при цьому, що для сучасної економіки характерним є швидке просування від другого до шостого етапу еволюції лізингу з огляду на стрімке поширення інформації та обмін технологіями. За даною теорією, Україна знаходиться на другому етапі, для якого характерним є те, що послуги лізингодавця обмежені лише фінансуванням предмета лізингу, попит і пропозиція на ринку лізингу знаходяться під впливом вартості кредитних ресурсів, а не доданої вартості, що може бути отримана від лізингових послуг. А оперативний лізинг з'являється на четвертому етапі, який настає після етапу інтенсивної конкуренції на ринку лізингу, активного міжнародного обміну лізинговими технологіями, приходу на ринок мультинаціональних лізингодержавців, становлення розвинутого ринку основних засобів.

Серед основних передумов для використання лізингового механізму у схемах податкової оптимізації та виведення коштів з країни слід звернути увагу на такі, як :

1. Природа лізингу.

Природа лізингових операцій передбачає відокремлення володіння від власності і, виходячи з цього, використання особливостей оподаткування, які притаманні цьому виду відносин, це зокрема:

- нарахування податкового кредиту на всю суму придбаного майна при внесенні лише авансового платежу,
- відсутність оподаткування ПДВ частини лізингового платежу, яка відображає вартість процентів і комісій,
- включення до складу витрат частини лізингового платежу, яка відображає вартість процентів та комісій,
- можливість використання прискореної амортизації.

Застосування перелічених особливостей оподаткування створює можливості для розвитку лізингу як інструмента фінансування капітальних інвестицій, проте, разом з тим, такі особливості дозволяють використовувати лізинг для операцій з виведення коштів з України до низько-податкових юрисдикцій.

2. Відсутність у податковому законодавстві норм, які б регулювали лізингові операції, однією із сторін якої є нерезидент країни з офшорним статусом або іншої низько-податкової території.

Податковим кодексом передбачені норми, які забороняють вносити до витрат оплату послуг із консалтингу, маркетингу, реклами, інжинірингу, якщо особа, на користь якої здійснюються відповідні платежі, є нерезидентом, що має офшорний статус (стаття 139 Податкового Кодексу). Режими оподаткування офшорних зон та інших «податкових гаваней» є зручним інструментом для їхнього використання з метою мінімізації податкових зобов'язань через використання операцій міжнародного лізингу. При цьому такі операції часто відбуваються без перетину майном митної території.

3. Дефіцит фінансових ресурсів для оновлення матеріально-технічної бази вітчизняних підприємств.

Ступінь зношеності основних засобів в Україні складає близько 75 %, а потреба в інвестиціях для оновлення основних засобів, за оцінками Міжнародної фінансової корпорації, складає понад 140 млрд дол. США. З метою здійснення капіталовкладень суб'єкти господарювання намагаються максимізувати наявні ресурси, використовуючи існуючі податкові переваги, штучно створюючи лізингові схеми.

4. Доступність інформації щодо можливості оптимізації податкових платежів за допомогою лізингових операцій.

Значна частина лізингодавців на своїх інформаційних сайтах рекламують послуги щодо податкової оптимізації за допомогою лізингових операцій, за цією тематикою проводяться спеціальні семінари для керівництва компаній на тему податкової оптимізації, у тому числі з використанням лізингових операцій.

Позиціонування лізингових операцій, як інструменту податкової оптимізації, внаслідок декларованого Податковим кодексом, особливого режиму оподаткування є ще одним фактором, який сприяє поширенню явища ризиків тінізації лізингових операцій. На превеликий жаль, Податковий кодекс України не пропонує визначення і взагалі не використовує поняття «податкова оптимізація». Хоча цілком очевидно, що такий крок міг би створити важливий юридичний орієнтир у повсякденній діяльності суб'єктів оподаткування. У юридичній літературі під податковою оптимізацією традиційно розуміється зменшення розміру податкового зобов'язання шляхом цілеспрямованих правомірних дій платника податку, що включають в себе повне використання всіх наданих законодавством пільг, податкових звільнень та інших законних переваг. Вочевидь наголос у цій вихідній дефініції повинен ставитись саме на «правомірних діях» учасника податкових відносин. У протилежному випадку поведінка платника податків виходить за межі дозволеної законом і навіть може набути ознак злочинного ухилення від сплати податків (ст. 212 КК України).

Таким чином, з метою зменшення масштабів використання лізингових операцій у схемах оптимізації оподаткування та відмивання коштів набутих злочинним шляхом, з урахуванням кращого досвіду подолання цього явища та рекомендацій міжнародних установ пріоритетами протидії використанню лізингових операцій в тіньових схемах мають стати такі:

1. Вдосконалення податкового законодавства, яке регулює лізингові операції із не резидентами, як мають офшорний статус, тобто обмежити здійснення лізингових операцій із нерезидентами, які розташовані на низько-податкових територіях або мають офшорний статус. Для цього статтю 153 «Оподаткування операцій особливого виду» Податкового кодексу України пункт 153.7 «Оподаткування операцій лізингу (оренди), концесії» слід доповнити абзацом дванадцятим, в якому було б зазначено наступне:

«До складу витрат не включається нарахування частини лізингового платежу, яка дорівнює сумі процентів або комісій, нарахованих на вартість об'єкта фінансового лізингу (без урахування частини лізингового платежу, що надається в рахунок компенсації частини вартості об'єкта фінансового лізингу), за наслідками податкового періоду, у якому здійснюється таке нарахування на користь особи, яка є нерезидентом, що має офшорний статус з урахуванням пункту 161.3 статті 161 цього Кодексу».

Це дозволить мінімізувати ризики використання лізингового механізму, з метою отримання додаткового незаконного прибутку, який базується на різниці ставок вітчизняного оподаткування операцій та офшорного оподаткування. Режими оподаткування офшорних зон та інших «податкових гаваней» є зручним інструментом для використання їх з метою мінімізації податкових зобов'язань через використання операцій міжнародного лізингу. При цьому такі технології виведення коштів з України відповідають чинному законодавству і є невід'ємною частиною бізнес-стратегій багатьох українських підприємств. При цьому операція може відбуватись і без перетину майном митної території України, такі операції здійснюються за обслуговування капіталом із низько-податкової юрисдикції.

2. Обмеження реклами та пропаганди можливостей оптимізації податкових платежів за допомогою лізингових операцій, а також формування негативного суспільного ставлення до компаній, які співпрацюють з офшорними юрисдикціями та приймають участь в операціях, які спричиняють недоотримання бюджетних коштів.

3. Доповнення типологічних досліджень легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, схемами відмивання коштів з використання лізингових операцій, а також вдосконалення законодавства у сфері протидії легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом, та приведення його у відповідність до нових рекомендацій ФАТФ, що передбачають запровадження ризик-орієнтованого підходу, встановлення жорсткіших вимог до інформації, що має супроводжувати електронні перекази грошових коштів, посилення вимог щодо моніторингу політичних діячів, розширення списку злочинів, що можуть бути предикатними для відмивання грошей, посилення вимог щодо уповноважених органів у сфері боротьби з відмиванням брудних коштів тощо.

4. Запровадження процедур регулювання контрольованих іноземних корпорацій (КІК) з метою недопущення використання проміжних компаній, які належить одному власнику в лізингових операціях з метою позиціонування капіталів, які користуються оптимізацією оподаткування за допомогою низько-податкових юрисдикцій, як такі, які не мають відношення до даних юрисдикцій. Процедури регулювання контрольованих іноземних корпорацій дозволяють протидіяти міграції капіталів між компаніями, які фактично належать одному власнику або групі власників у різних країнах, яка не має іншої економічної доцільності, крім мінімізації оподаткування.

5. Ширшого залучення податкових органів до обміну податковою інформацією та взаємної допомоги країн із податкових і кримінальних питань. Налагодження співпраці вітчизняних податкових органів з міжнародною спільнотою організацій, метою яких є протидія незаконному відпливу капіталу з країн та використання цих коштів для фінансування тероризму, а також з податковими органами зарубіжних країн дозволить формувати більш сучасні підходи для формування ефективного механізму протидії відтоку капіталу з країни, в тому числі через лізингові операції.

РЕЗЮМЕ

У статті визначено основні передумови використання лізингу у тіньових схемах. Проаналізовано рівень використання лізингових операцій в тіньових схемах в Україні. Запропоновано заходи, які дозволять зменшити ризики тінізації лізингових операцій в Україні.

Ключові слова: лізинг, лізингові операції, тіньова економіка, прихований відплив капіталу.

РЕЗЮМЕ

В статье определены основные предпосылки использования лизинга в теневых схемах. Проанализирован уровень использования лизинговых операций в теневых схемах в Украине. Предложены меры, которые позволят уменьшить риски теневизации лизинговых операций в Украине.

Ключевые слова: лизинг, лизинговые операции, теневая экономика, скрытый отток капитала.

SUMMARY

Basic conditions which cause using of leasing instruments in shadow economy schemes are identified. The share of leasing operations which are used for shadow economy operations in Ukraine is evaluated. Policy measures for risk aversion of using in shadow economy operations proposed.

Keywords: leasing, leasing, shadow economy, hidden capital outflows.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Топішко Т. І. Проблеми класифікації видів лізингу / Т.І. Топішко // Науковий вісник Волинського нац. університету імені Лесі Українки. – 2008. – № 7. – С. 181–190.
2. Ілларионов Ю.В. Лізинг як інструмент розвитку і детинізації економіки та засіб стабілізації податкових надходжень до бюджету // Матеріали науково-практичної конференції: “Реформа міжбюджетних відносин і проблеми розвитку податкової системи України. – Ірпін, 1999. – С. 390-392.
3. Тіньова економіка: сутність, особливості та шляхи легалізації / За ред. З.С.Варналя.-К.: НІСД, 2006.-576 с.- С. С.25-89.
4. R(2). The taxation of income derived from the leasing of industrial, commercial or scientific equipment.[Електронний ресурс] // Model Tax Convention on Income and on Capital 2010: Full Version. OESD 2012. Режим доступу до журн.: http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/taxation/model-tax-convention-on-income-and-on-capital-2010/r-2-the-taxation-of-income-derived-from-the-leasing-of-industrial-commercial-or-scientific-equipment_9789264175181-95-en.
5. Відмивання грошей та фінансування тероризму через сектор нерухомості. Типологія ФАТФ.ФАТФ/ОЭСР 2008 [Електронний ресурс] // Режим доступу до журн.: http://eurasiangroup.org/ru/news/typ_15.pdf
6. GlobalLeasingReport 2013.[Електронний ресурс] // WhiteClarkeGroup’s. Режим доступу до журн.: http://www.whiteclarkgroup.com/knowledge-centre/category/global_leasing_reports.
7. Doing Business 2013. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.doingbusiness.org/reports/global-reports/doing-business-2013>. (Дата звернення: 24.01.2013).
8. Global Competitiveness 2012-2013.[Електронний ресурс] // World economic forum. URL: <http://www.weforum.org/issues/global-competitiveness>. (Дата звернення: 24.01.2013).
9. Corruption perceptions index 2012. [Електронний ресурс] // Transparency International. URL: <http://www.transparency.org/cpi2012>. (Дата звернення: 24.01.2013).
10. Роз’яснення щодо заповнення форм державного статистичного спостереження N 2-інвестиції (річна) "Капітальні інвестиції, вибуття й амортизація активів" та N 2-інвестиції (квартальна) "Капітальні інвестиції" від 28.11.2012 р. N 18/1-12/2[Електронний ресурс] // Режим доступу до журн.: http://cct.inf.ua/2013/28.11.2012_18_1-12_2.htm
11. S. Gilyart. Proposals to enhance the environment for modern financial leasing in Ukraine. — USAID/Ukraine, October 2003. — P. 15—20.

УДК 001.895: 330.341.2

КОНЦЕПЦІЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ ЯК ЦІЛЬОВОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТРУКТУРНИХ ПРОЦЕСІВ

Федотов О.О., к.е.н., доцент кафедри менеджменту Донецького національного університету
Нікітіч С.І., аспірант кафедри економічної теорії Донецького національного університету

З огляду на історичні факти останніх двадцяти двох років постсоціалістична трансформація, яку у вітчизняній літературі прийнято тлумачити як перехідні або трансформаційні процеси, що супроводжують динаміку економічних перетворень від командно-адміністративної системи соціалізму до ринкового капіталізму, є більше схожою на рух нестабільної системи суспільних зв’язків. Відсутність чітко сформульованих цілей трансформації та цілеспрямованих методів їх реалізації, перманентна мінливість курсу реформ, швидкоплинність, осередковий характер і ситуативність вибору шляху економічної політики, спрямованого на розв’язання окремих, взаємозалежних завдань, дозволяють говорити про хаотичність суспільних перетворень, а отже, і про необхідність визначення фундаментальних тенденцій і динаміки розвитку економіки, у яких вирішальну роль повинна грати держава та її інституції.

Як показує світовий досвід, країни, де ринкові трансформації не супроводжувалися структурною перебудовою, не змогли створити ефективне ринкове господарство і увійти до групи високо розвинутих, тому глибока структурна перебудова перехідної економіки – обов’язкова умова використання переваг міжнародного поділу праці та запорука забезпечення економічної безпеки держави.

Для України з її незавершеним переходом до ринкової економіки, зберігається висока актуальність проблеми економічної безпеки держави, що визначається повільним розвитком ринкових механізмів саморегулювання України, системною кризою суспільного виробництва і відсутністю ефективної державної економічної політики.

Проблемою забезпечення економічної безпеки у контексті державної структурної політики займалися такі видатні російські та українські вчені як Л. Абалкін, В. Андрущенко, С. Бушміна, В. Дем’янишина, Г. Кучер, М. Каленського, О. Кириленко, С. Колодій, В., В. Опарін, В. Тамбовцев, В. та ін., так й зарубіжні вчені: Ж. Абен, Ш. Бланкарт, Дж. Бренан, Дж. Б’юкенен, Ж. Голден, К. Ерроу, Р. Келлі, Л. Коженцьовські, Л. Олвея, В. Парето, та ін.

Послуживши основою для поглиблення теоретико-методологічних засад економічної безпеки з урахуванням завдань соціально-економічного розвитку держави, роботи згаданих вчених, разом з тим, засвідчили опосередкований характер вивчення питань економічної безпеки в контексті досліджень з економічної безпеки. Це в свою чергу спричинило стереотипне розуміння концептуальних положень економічної безпеки, внаслідок чого не з’ясованими повною мірою залишилися теоретичні засади цього поняття, логіка та механізм утворення загроз, методологічні й організаційні основи їх оцінки та стратегічні вектори мінімізації впливу на соціально-економічний розвиток держави, та важелі державного регулювання структурних процесів як найважливішого елементу економічної безпеки.

Проблемою даного дослідження є формування концептуальних засад державного регулювання структурних процесів як цільової функції забезпечення економічної безпеки.

На погляд автора, перш ніж розглядати механізм забезпечення економічної безпеки як цільової функції державного регулювання структурних процесів необхідно визначити дефініцію поняття «економічна безпека».